

Esthonia – Estonia?

Eesti iseseisvumisega 1918. aastal kerkis üles rida probleeme ja küsimusi, mis tuli lahendada kokkulepetel teiste riikidega. Selliste põhjapanevate probleemide kõrval nagu täieliku diplomaatilise tunnustuse (*de iure*) saamine ja riigipiiride kindlaksmääramine – muide mitte ainult Nõukogude Venemaaga, vaid ka Lätiga – esines rida väiksema tähendusega ja formaalset laadi küsimusi. Üks keerdsõlm, mis näikse asuvat nende kahe kategooria vahemal, puudutas Eesti identiteeti, nii nagu see avaldus vabariigi, ta tähtsate asutuste ja paikade nimedes rahvusvahelises ametlikus suhtlemises. Täpsemalt: kas näiteks kasutada ingliskeelsetes tekstides “Esthonia” või “Estonia” ja kas prantsuskeelsetes Esthonie või Estonie?

Küsimust arutasid Eesti välisesindajad peamiselt Suurbritannia ja USA välisministeeriumitega. Algust tehti Suurbritanniaga, kes ka käsitles küsimust kõige põhjalikumalt. 19. oktoobril 1922. aastal saatis Oskar Kallas, Eesti saadik Londonis, kirja The Royal Geographical Society’le küsimusega: kas *Esthonia* või *Estonia*? Kallas toob näiteid kümnekonnast Inglismaal trükitud maakaardist 18. ja 19. sajandil, kus Eesti on vaheldumisi tähistatud nimetustega *Esthonia*, *Estonia* ja *Estland*. Ta möönab ka, et Eesti ametlik seisukoht eelistab nimevormi *Estonia*, kuna see tuleneb ladinakeelsest kohanimest *Aestii* ja nime hääldatakse “t”-ga, mitte “th”-ga. Täht “h” on *Esthoni*asse ilmselt tulnud varasemast saksakeelsest nimevormist *Ehstland*, kuid nüüd kasutatakse juba ammu ainult nimetust *Estland*. Kallas toonitab vajadust teha lõpp sellele õigekirjutuse segadusele ja palub

geograafilist sotsioteeti lõplikult fikseerida Eesti ortograafiliselt korrektne ingliskeelne nimi.¹

Vastuses Kallase kirjale, mis saabus mõni kuu hiljem, teatatakse sotsioteedi nimekomisjoni esimehe kindralmajor lord Edward Gleicheni korraldusest saata Eesti saatkonnale Londonis just trükist ilmunud “Second general list of European names” (1923), millest selgub et The Royal Geographical Society on heaks kiitnud Eesti ingliskeelse nimevormi *Estonia* mille juurde on lisatud sõnaselge märkus “not *Esthonia*”.² Varustatud sellise autoriteetse seisukohavõtuga, pöördus saadik Kallas nüüd otse Briti välisministeeriumi poole, kusjuures ta teatas, viidates geograafilise sotsioteedi otsusele, et nüüdsest on Eesti ametlik ingliskeelne nimi *Estonia* ja mitte *Esthonia*.³

Sellega polnud aga küsimus veel kaugeltki lahendatud. Oma vastuses saadik Kallasele tänas Briti välisminister saadetud informatsiooni eest, aga teatas samaaegselt, et ta “ametlikel otstarvetel” (*for official purposes*) eelistab säilitada senist ingliskeelset nimevormi *Esthonia*.⁴ Mida need “ametlikud otstarbed” täpselt tähendasid, seda välisminister lähemalt ei täpsustanud. Seejärel jäi asi soiku tervelt mitmeks aastaks, mil Suurbritannia välisministeerium kasutas jätkuvalt nimevormi *Esthonia*, eestipoolsed ametlikud ingliskeelsetes tekstides aga “*Estonia*”.

Küsimus kerkis uuesti päevakorrale 1926. aastal. Kirjas Briti välisministeeriumi juhtametnikule Stephen Gaselee’le 9. veebruaril meenutab saadik Kallas üht nendevahelist kohtumist, kus Gaselee oli avaldanud arvamust, et küsimus Eesti korrektese ingliskeelse nimetuse kohta võib jälle aktualiseeruda Suurbritannia välisministeeriumis. See teade rõõmustas Kallast, kes viitas uuesti nii The Royal Geographical Society otsusele kui ka “The general list of European names’ile”, kus Eesti ingliskeelseks nimetuseks antakse *Estonia*. Kallas informeerib veel, et uuemad ingliskeelsed raamatud ning juhtivad Inglise ajalehed nagu *The Times*, *Morning Post*, *The Financial Times*, *The Financial News* ja rida teisi kasutavad järjekindlalt nimevormi *Estonia*.⁵

¹ Estonian Minister O. Kallas to the Secretary of The Royal Geographical Society, London. 19.10.1922. Public Record Office (PRO), London. Foreign Office (FO) 371/217. – Oskar Kallase tegevuse kohta saadikuna Londonis vaata E. Medijainen. Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940. Tallinn, 1997, lk. 118 jj.; Eesti välisteenistus. Biograafiline leksikon 1918–1991. Tallinn, 2006, lk. 52.

² Assistant to Permanent Committee of Geographical Names (P.C.G.N.), J. K. Reynolds. The Royal Geographical Society, to His Excellency, The Estonian Minister 30.01.1923. PRO. FO 370/184.

³ Estonian Legation in London to Foreign Office 01.02.1923. PRO. FO 370/184.

⁴ The Secretary of State for Foreign Affairs to Estonian Legation in London 09.03.1923. PRO. FO 370/184.

⁵ Minister O. Kallas to Mr. Stephen Gaselee, Foreign Office, 09.02.1926. PRO. FO 371/217.

Oma lühikeses vastuses teatas Briti välisministeerium, et kuna küsimus (*the difficult question*) on aktualiseerunud, saab see läbivaatamiseks esitatud asjakohastele ametkondadele (*will submit it to the proper authorities here*).⁶

Suurbritannia tavamenetluse kohaselt tuli kõik uuendustepanekud kindla korra järgi korralikult läbi kaaluda. Nii saadeti Eesti saatkonna 9. veebruari kiri ringkäiku kümnekonnale välisministeeriumi ametnikule, kes pidid andma oma seisukohad Eesti korrektse ingliskeelse nimetuse kohta. Ringküsitluse sissejuhatuses peab Stephen Gaselee vajalikuks korrigeerida saadik Kallast, et see polnud tema, Gaselee, vaid Kallas ise, kes aktualiseeris uuesti Eesti nimetuse küsimuse. Ta teatab veel, et Briti vastumeelsuse – muuta *Esthonia Estonia*’ks – keskne kuju on ilmselt välisministri abi *Sir E. Growe* ja konstateerib, et kui Suurbritannia nõustub kasutusele võtma nimevormi *Estonia*, siis saaks see kindlasti rahvusvaheliselt aktsepteeritud. Gaselee lõpetab isikliku arvamusega, et ta peab õigeks vastu tulla eestlaste soovile.⁷

Ringküsitluse tulemuseks oli lühikesed ja oma seisukohti mitte põhjendanud vastused. Kõik küsitlused olid selle poolt, et muuta Eesti ametlik ingliskeelne nimi *Esthonia*’st *Estonia*’ks, välja arvatud üks, kes ütles end mitte oskavat eelistada ühtegi neist kahest nimevormist, mistõttu ta pidas õigeks jääda käibel oleva nimevormi *Esthonia* juurde. Peale selle on ringküsitluses loetelu 26-st lühendist, mis ilmselt tähistasid neid riiklikke ametasutusi, mida tuli Eesti õigest ingliskeelsest nimest informeerida. Lõpuks on Gaselee küsitluslehele kirjutanud märkuse, et välisminister on otsustanud, et Suurbritannia ametlikus asjaajamises tuleb edaspidi kasutada ainult nimevormi *Estonia*.⁸ Selle teate edastas välisministeerium kohe saadik Kallasele ja The Royal Geographical Society’le palvega infor-

meerida nimemuutusest kõiki asjaosalisi.⁹ Juba päev hiljem tuli Kallase vastus, milles ta tänab Stephen Gaselee’i ja isikliku panuse eest nime muutmise käigus.¹⁰ Samal päeval läkitas ka Suurbritannia välisminister *Sir Austen Chamberlain* isikliku teate Briti Riia saatkonnale Eesti ametliku ingliskeelse nimetuse kohta; Riias asus nimelt Suurbritannia Baltimaade esinduste keskus.¹¹

Omamoodi ootamatu järelmäng Eesti ametliku nimetuse rahvusvahelisele kasutusele toimus mõni aasta hiljem. Ühes Suurbritannia välisministeeriumi trükitud kirjavahetusregistris 1933. aastast leidub järgmine lühisõnum: “British Mission to Holy See informed of correct spelling of Estonia” (C 8867/336/22). Akt ise on välja praagitud, mistõttu sõnumi tagapõhja kohta võib ainult oletusi teha. Tõenäoline on, et Vatikan saatis sellekohase järelepärimise Suurbritannia välisministeeriumile kui autoriteetsele asutusele rahvusvahelises diplomaatilises suhtlemises domineerivaks kujuneva inglise keele normeerimise alal.¹²

*

Võrreldes Suurbritanniaga näitas USA ametlik suhtumine nooresse Eesti Vabariiki küllaltki tõrjuvat hoiakut. 1920. aastate algul puudus USA võimudel usk sellise päkapikuriigikese nagu Eesti püsimajäämisesse ja sellepärast ei võinud talle anda ka täit diplomaatilist tunnustust isegi mitte ajutiselt. *De iure* tunnustuse sai Eesti USA-lt alles 28. juulil 1922, seega poolteist aastat hiljem kui Suurbritannialt, Prantsusmaalt ja Itaalialt – *Entente*’i Kõrgemalt Nõukogult.

Mitmetel põhjustel oli raskusi ka Eesti saatkonna loomisel USA-s. Eesti täievoliline diplomaatiline esindus USA-s eksisteeris ainult detsembrist 1923 kuni 1925. aasta lõpuni, kui Ants Piip oli saadikuks Washingtonis. Enne ja pärast seda

⁶ The Secretary of State to Minister O. Kallas 16.02.1926. PRO. F0 371/217.

⁷ Suurbritannia välisministeeriumi ringküsitlus “Spelling of Estonia (Esthonia)” 18.02.1926. PRO. F0 371/217.

⁸ Ringküsitlus “Spelling of Estonia (Esthonia)” 18.–23.02.1926. PRO. F0 371/217.

⁹ 9 Mr. S. Gaselee, Foreign Office, to Minister O. Kallas 23.02.1926 and to The Royal Geographical Society 23.02.1926. PRO. F0 371/217.

¹⁰ Minister O. Kallas to Mr. S. Gaselee, Foreign Office 24.02.1926. PRO. F0 371/217.

¹¹ Sir Austen Chamberlain to Sir T. Vaughan, British Minister in Riga 24.02.1926.

/Trükitud:/ “This Document is the Property of His Britannic Majesty’s Government”. No 8 - Archives. Scandinavian and Baltic States, Confidential. Section 1 /L 896/211/405. PRO. F0. — Välisminister Austen Chamberlain oli hilisema Suurbritannia peaministri *sir* Neville Chamberlain’i poolvend, kes oli peamiselt tuntud oma kokkuleppe järgi Hitleriga 1938. aastal.

¹² Index to the correspondence of The Foreign Office for the year 1933. Part I, p. 625. London 1969. PRO. F0.

esindas Eestit USA-s (pea)konsul New Yorgis. 1924.–1932. aastatel oli selles ametis Vabadussõja kangelane kolonel Viktor Mutt.¹³ Seetõttu puudus ka USA-l täievoliline diplomaatiline esindus Tallinnas ja USA diplomaatiline keskus Baltimaail asus Riias. Sellele vaatamata laabus *Esthonia-Estonia*-küsimus USA võimude juures ladusamalt kui Suurbritannias.

21. oktoobril 1926. aastal edastas Eesti New Yorgi konsulaadi asjur Viktor Mutt USA välisministrile Eesti valitsuse soovi asendada USA ametlikus kasutuses olev nimevorm *Esthonia* nimevormi *Estonia* vastu. Soovi põhjenduseks oli vajadus saavutada ühtlus Eesti nimevormi rahvusvahelises käibes. USA oli veel ainuke ingliskeelne maa, kus kasutati Eesti kohta nimevormi *Esthonia*. Ka ei andvat mingid ajaloolised või lingvistilised argumendid tuge nimevormile *Esthonia* ja peale selle tekitab see segadust nime õiges hääldamises, mis peab tuginema “t”-le ja mitte “th”-le. Seepärast tuleks täht “h” Eesti ingliskeelsest nimest kõrvaldada.¹⁴ Eesti valitsuse pöördumine USA välisministeeriumi poole Eesti korrektse ingliskeelse nimetuse asjus oli ilmselt kooskõlastatud selle küsimuse taasaktualiseerimisega Suurbritannia võimude juures.

USA välisministeerium saatis Eesti valitsuse pöördumise arvamuseavalduseks USA kaubandusministeeriumile, kes edastas küsimuse omakorda U.S. Geographical Board’ile. Seal võeti 3. novembril 1926. aastal vastu otsus soovitada edaspidi USA ametlikes seostes kasutada Eesti kohta nimevormi *Estonia*.¹⁵ USA välisministeerium kiitis heaks U.S. Geographical Board’i soovitusi ja informeeris juba 11. ja 16. novembril USA diplomaatilisi esindusi Tallinnas ja Riias Eesti korrektsest ingliskeelsest nimetusest. 12. novembril sai sama teate ka konsul Viktor Mutt,

kes 29. novembril tänas USA välisministeeriumit positiivse suhtumise eest Eesti valitsuse soovisse.¹⁶

Vahepeal oli aga Eesti valitsus ise 10. novembril vastu võtnud otsuse vabariigi ametliku nime kohta rahvusvahelises kasutuses. Selle kohaselt tuli Eesti Vabariigi nime kirjutada:

ESTONIA – inglise, hispaania, itaalia ja portugali keeles, ESTONIE – prantsuse keeles ja ESTLAND – saksa, taani, hollandi, norra ja rootsi keeles.¹⁷

Seega oli Eesti Vabariigi ametlik nimetus rahvusvahelises suhtlemises paika pandud. Seoses sellega on veel väärt mainida, et Eesti võimuorganid ja ametiasutused ise kasutasid kirjavahetuses välisriikidega kuni 1920. aastate keskpaigani tihti nimevormi *Republic* või vastavalt *Republik* “EESTI”. 1920. ja 1930. aastail vahetasid suurriikide entsüklopeediad enamasti ka varasema ingliskeelse nimetuse ESTHONIA¹⁸ uuema nimevormi ESTONIA¹⁹ vastu. Prantsuse teatmeteostes arenes Eesti nimi 1890. aastate *EHSTONIE* ou *ESTHONIE*’st üle 1930. aastate *ESTONIE* et aut ref *Esthonie* 1980. aastate ESTONIE’ks.²⁰ Umbes samal ajal hakkasid välisriigid kasutama ka Eesti pealinna kodumaist nime Tallinn varasema Reval’i või Revel’i asemel.

Siin jutustatud lugu – iseenesest üks bagatell – räägib Eesti võimude taotlustest Eesti nime õigekirjutuseks rahvusvahelises suhtlemises. Rohkem aga heidab lugu valgust suurvõimude bürokraatiaveskitele, kus ükski asi ei paistnud olevat liiga tühine, et sellega mitte tegelda – hulgakesi ja kaua. Eriti palju tähelepanu omistas *Esthonia-Estonia* küsimusele Suurbritannia välisministeerium, kus sellega tegeles mitukümmend ametnikku ja mis võttis kolm aastat aega, enne kui küsimus sai lahendatud. Washingtonis

¹³ E. Medijainen. Saadiku saatus, lk. 247 jj.; Eesti välisteenistus, lk. 80 ja 90.

¹⁴ Chargé d’Affaires a.i. of Esthonia in USA, Colonel Victor Mutt, to the Secretary of State F. B. Kellogg, New York, 21.10.1926. National Archives of the United States, Washington. Records of the Department of State relating to internal affairs of Esthonia 1910–1944. Decimal File 860 i. (Microfilm) M 1170, roll 4.

¹⁵ Department of State. Division of Publications. CR. To Miss Hanna 08.11.1926. Edasi nagu viites nr. 14.

¹⁶ The Secretary of State of the USA to Colonel Victor Mutt, Chargé d’Affaires ad interim of Estonia, Washington 12.11.1926; Colonel Victor Mutt to The Secretary of State of the USA, New York 29.11.1926. Edasi nagu viites nr. 14.

¹⁷ Estonian Foreign Minister to US Legation in Riga, Tallinn 18.11.1926. Edasi nagu viites nr. 14.

¹⁸ The Encyclopaedia Britannica. 11th Edition. London, 1910.

¹⁹ Encyclopaedia Britannica. Book of the year, London, 1938; The Encyclopaedia Americana. International edition, New York, 1936; Enciclopedia universal ilustrada Europeo-Americana, Barcelona, 1924; Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti, Milano, 1932; Grande Enciclopedia Portuguesa e Brasileira, Lissabon, 1940.

²⁰ La grande encyclopédie, Paris, 1893; Larousse du XXe siècle, Paris, 1930; Grand dictionnaire encyclopedique Larousse, Paris, 1983.

läks asjaajamine libedamalt, vaatamata Eesti ja USA vähem organiseeritud diplomaatilistele sidemetele.

Lõpuks võib veel mainida, et eriti USA näis olevat huvitatud nende uute riikide rahvusriiklikust sümboolikast, kellega oli loodud diplomaatilised suhted. Selles seoses saatis USA saadik Riias USA välisministeeriumile 8. mail 1926 Eesti hümn ingliskeelse tõlke, mis järgneb alamal. Kes selle veidi arhailist eestikeelset originaali matkiva ingliskeelse tõlke on teinud, kirjast ei selgu. Hümn tõlge on ka vaevalt Eesti ametlikult poolt sanktsioneeritud, sest USA Riia saadik teatab et tõlge on *“furnished me by a private source”*²¹.

NATIONAL ANTHEM OF ESTHONIA

My Fatherland, my fortune and joy,
How beautiful thou art!
I never find here
Anywhere in this great wide world
What would be so dear to me
As thou art, my Fatherland!

Thou hast begotten me
And hast reared me;
Thee I thank forever
And unto thee I remain faithful always;
Thou art my most precious treasure
My dear Fatherland!

God save thee
My dear Fatherland!
May He be thy Protector
And may he richly bless all
Whatever thou wilt undertake,
My dear Fatherland!

Aleksander Loit

---

²¹ Chargé d' Affaires a.i. US Delegation in Riga to The Secretary of State, Riga 08.05.1926. Edasi nagu viites nr. 14.